

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı Issue 35 • Aralık December 2024

www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut632>

Araştırma Makalesi / Research Article

Kumuk Bilmecelerinde Tekrar Grupları Üzerine

On Repetition Groups in Kumuk Riddles

Öz

Türk dili araştırmalarında ikileme, ikizleme, koşma gibi adlarla ele alınan tekrar grupları söz diziminde çeşitli görevleriyle dikkat çeken yapılardır. Söz varlığını zenginleştirmek ve söze ahenk katmak için farklı yapı ve dizilişle karşımıza çıkarlar. Tekrar gruplarının diziliş ilkeleri ve anlam zenginlikleri üzerine önemli çalışmalar yapılmış olsa da dildeki yerleri tam olarak aydınlatılmış sayılmaz. Kaynak eserlerde genellikle iki kelimedenden oluşan tekrar grupları ele alınmıştır. İki'den fazla unsuru olanlar üzerine derli toplu bir çalışma yoktur. Türk dilinin tarihi ve bugünkü kollarında tekrar grupları konusunda karşılaştırmalı çalışmalar da henüz yapılmamıştır. Türk dilinin lehçe, şive ve ağızlarında farklı yapılarda sayısız örnekleri olan tekrar gruplarının incelenmesi söz dizimini ve anlam bilimine önemli katkı sağlayacaktır. Türkçenin tarihi ve çağdaş lehçeleri arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar Eski Türkçeden günümüze kadar tekrar gruplarının diziliş prensiplerini ve anlam zenginliklerini ortaya çıkarmak bakımından önemlidir. Bu çalışma Dağıstan Kumuklarından derlenen bilmecelerden taranarak elde edilen örneklerle yapılmıştır. Kumuk Türkçesi Kıpçak grubuna mensup bir şivedir. Oğuz Türkçesinin bazı özelliklerini de bünyesinde barındırır. Kumuk halk edebiyatının zengin bir türü olan bilmeceler tekrar gruplarının zengin örneklerini barındırmaktadır. Yazıda *Kumuk Halk Çeşegen Yomakları* adlı eserdeki tekrar grupları tespit edilerek diziliş yapı ve söz varlığı açısından incelenmiştir. Ayrıca tespit edilen kelime gruplarının Türkiye Türkçesiyle Kumuk Türkçesi arasındaki benzer ve farklı yönleri karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kumuk, Bilmeceler, Tekrar grupları.

Abstract

Repetition groups, which are handled with names such as reduplication, replication, and running in Turkish language research, are structures that attract attention with their various functions in syntax. They appear in different forms and arrangements to enrich vocabulary and add harmony to speech. Although important studies have been carried out on the principles of the arrangement of repetition groups and their richness of meaning, their place in the language is not fully clarified. In scientific works, repetition groups generally consisting of two words have been examined. There is no comprehensive study on those with more than two elements. Comparative studies on repetition groups in the historical and current branches of the Turkish language have not yet been conducted. Examining repetition groups, which have numerous examples in different structures in dialects, accents, and branches of the Turkish language, will make a significant contribution to syntax and semantics. Comparative studies between historical and contemporary dialects of Turkish are important in terms of revealing the sequence principles and richness of meaning of repetition groups from Old Turkish to the present day. This study was conducted with samples obtained by scanning riddles compiled from Dagestan Kumyks. Riddles, a rich genre of Kumuk folk literature, contain rich examples of repetition groups. Kumuk Turkish is a dialect belonging to do Kipchak group. It also contains some features of Oghuz Turkish. In the article, the repetition groups in the work called *Kumuk Halk Çeşegen Yomakları* were identified and examined in terms of sequence structure and vocabulary. In addition, the similar and different aspects of the identified word groups between Turkey Turkish and Kumuk Turkish were compared.

Keywords: Kumuk, Riddle, Repeated groups.

Erol Öztürk*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Prof. Dr.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi, Bolu /Türkiye

Elmek: ozturk@ibu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6493-1443

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 05.10.2024

Kabul Tarihi: 05.11.2024

E-yayın Tarihi: 31.12.2024

Atıf / Citation:

Öztürk, E. (2024). Kumuk Bilmecelerinde Tekrar Grupları Üzerine. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (35), s.1-5.

Giriş

İki, üç ya da daha fazla kelimenin bir araya gelmesiyle meydana gelen tekrar grupları çeşitli kaynaklarda *ikileme* (Tuna 1983, Hatiboğlu 1971, Aksan 1983, Banguoğlu 1995), *ikizleme* (Ağakay 1953, Gencan 1979), *koşma* (Ağakay 1954), *tekrarlar* (Ergin 1999), *tekrar grubu* (Korkmaz 2003, Karahan 2004) gibi adlarla yer alır. Bilimsel çalışmalarda daha çok ikileme adıyla ikili gruplar üzerinde durulmuştur.

Türkçede tekrar gruplarının tasnifi, dizilişleri, bağlı olduğu kaideler, grup içindeki unsurların gramatikal ilişkisi, söz dizimi içindeki yerleri ve anlamları üzerine (Foy 1899, Çağatay 1941, Tuna 1948, Eren 1949, Ağakay 1953, Hatiboğlu 1982, Eren 1949, Hatiboğlu 1971 vb.) önemli çalışmalar vardır.

Kelime gruplarında bir araya gelen unsurların şekil ve mana bakımından bir kaideye bağlı olduklarını (Ergin 1999:648) ifade eden Ergin, tekrar gruplarında tekrarı meydana getiren iki kelimenin tekrara iştirakinin tamamıyla birbirine eşit olduğunu söyler (Ergin 1999:654). Tekrar grupları belirli bir anlam için özel olarak bir araya getirilmiş yapılardır. Bu yapılarda unsurların ilişkisi, diziliş ve anlam açısından diğer kelime gruplarından farklı kaideler vardır.

Tekrar gruplarında unsurların ilişkisi ve grubu meydana getiren temel kaidelerle alakalı olarak çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde 400 kadar örneği inceleyen Ağakay, *Türkçede Kelime Koşmaları* adlı yazısında grubun anlamı ve ses dizilişi üzerinde durur. "Tabiat ve mantığın anlam bakımından gerekli kıldığı bir sıra varsa buna bağlı kalınır. Böyle bir gereklik bulunmadığı zaman *koşukların* ses özellikleri işe karışır (Ağakay 1954 :100)." düşüncesinden hareketle tekrar grupları hakkında *ses dizilişi* ve *anlam* olmak üzere iki temel ilke belirlemiştir.

Ağakay, ikilemeleri dizilişlerinde uyulan ilkeler bakımından; *dizilişi belli bir kurala bağlı olanlar, biri ya da her ikisinin belli bir anlamı olmayan, sadece tekrar grubunda kullanılmak için yapılmış olanlar, çekim bakımından bağımsız olmayanlar, tek kelime yerine kelime takımı içerisinde bulunanlar, ses uygunluğu bulunanlar, başta, sonda veya her iki yanda sesleri uygun düşen kelimelerden oluşanlar* olmak üzere gruplandırır (Ağakay 1954:100). Anlam bakımından ise; *eş anlamlı* (pekiştirme), *yakın anlam* (kavram çerçevesini genişletme), *karşıt anlam* (ihimal), *anlamca ilişkisi olan* (kavramları birleştirme ya da yakınlaştırma), *anlamca ilişkisi olmayan* (birinin anlamını genişletme ya da pekiştirme), *biri anlamsız* (anlamsız olanın anlamlı olanın anlamını genişletmesi), *her ikisi anlamsız* (birlikte örtük anlam doldurma çabası) olarak ele alır (Ağakay 1954:103).

İkilemelerin ses dizilişi hakkında yapılan değerlendirmelerin eksik olduğunu ifade eden Tuna, kelimenin başında ve sonunda yer alan seslerin ilişkileri üzerinde durmuş ve ikilemelerin rastgele bir araya gelen kelimeler olmadığını vurgulamıştır. Tuna, Türkçedeki ikilemelerin (tekrar grupları) kuruluşunu taşıdıkları ünlü ve üzsüzleri dizilişe bağlı olarak; *ünlü-ünsüz* (abuk sabuk), *ünlü-ünlü* (ast üst), *ünsüz-ünsüz* (çoluk çocuk), *baştaki ünlü ile bitip ikincisi ünsüzle başlayıp biten* (nane limon) şeklinde açıklar (Tuna 1983: 169). İncelediği Moğolca, Farsça, Urduca, İngilizce gibi dillerden İngilizce dışındakilerde ikilemelerin benzer kaidelere bağlandığını, bu konuda ikilemeleri idare eden benzer universal bir kaidenin olabileceğini söyler (Tuna 1983:188).

Türkçenin Sözdizimi adlı eserinde ikilemeleri sözcük türleri, yapı ve kuruluş, görev ve anlam bakımından sınıflandırıp genel özelliklerini ayrıntılı olarak açıklayan V.

Hatiboğlu “Türkçe, ikileme konusu ele alınmadan yapı bakımından aydınlatılamaz.” diyerek ikilemelerin müzik ve psikoloji olayı olduğunu ileri sürer (Hatiboğlu 1982:52).

Tekrar gruplarında diğer kelime gruplarından farklı olarak grubu meydana getiren unsurlar arasındaki ilişkide seslerin etkili olduğu bir gerçektir. V. Hatiboğlu da ikilemeleri gruplandırırken; ön ses ve son seste benzerlik, ünlülerin durumu, kalıplaşmalar ve anlam gibi özellikler üzerinde durur.

1.Kumuk Bilmecelerinde Tekrar Grupları

Dağıstan’da yaşayan Kumuklar ana dilleriyle yır, deme, sarın, atasözü, bilmece gibi türlerde zengin bir sözlü edebiyat meydana getirmişlerdir. 1883’te Muhammed Osmanov’un Petersburg’da yayınlanan bir bölümü Noğay, bir bölümü Kumuk halk edebiyatı örneklerini ihtiva eden eseri, 1973’te Daibova tarafından derlenen *Kumuk Tilni Kısğa Frazologia Sözlüğü* (Deyimler Sözlüğü), 1983’te Mahaçkale’de Akay Akayev’in ön sözüyle yayınlanan *Aytuvlar ve Atalar Sözləri* adlı eser, Y. Baybolatova’nın yayınladığı *Kumuk Halk Yırları, Çeçegen Yomakları* gibi eserler önemli Kumuk halk edebiyatı derlemeleridir. Bunlara 2018’de neşredilen *Kumuk Halk Avuz Yaratıçılığı* adlı eseri de eklemek gerekir.

Y. Baybolatova’nın öğrencilik yıllarından itibaren derleyip 1982’de Mahaçkale’de yayınladığı *Kumuk Halk Çeçegen Yomakları* adlı eser Kumuk bilmecelerini çeşitli başlıklar altında ele alır ve temalarına göre gruplandırır. Kumuk bilmeceleri alanında zengin bir külliyat sayılabilecek kitapta halk dilinde kullanılan tekrar gruplarının zengin örneklerini bir arada görme imkânı vardır.

Bilmeceler kelimelerin anlam zenginliklerini ve söz dizim imkânlarını azami ölçüde kullanan ve dilin anlatım gücünü üst seviyeye çıkaran edebi türdür. Ahengi sağlamak ve ifadeyi akıcı hâle getirmek amacıyla kafiye, aliterasyon, redif gibi unsurlarla zenginleştirilir. Tekrar grupları pekiştirme, vurgulama, anlamı ve söz varlığını zenginleştirme, ifadeye hareketlilik katma gibi özelliklerinden dolayı bilmecelerin söz diziminde önemli bir yer tutar.

Kumuk Halk Çeçegen Yomakları adlı eserdeki örneklerin bir kısmının Türkiye Türkçesiyle aynı olduğu görülürken bazı örnekler ses yapısı, diziliş ve kullanım sıklığı bakımlardan farklılık gösterir.

Ak kara, abur cubur, ana baba, ana kız, ara ara, bak bak, başsız ayaksız, bir bir, bir birin, birbirinden, gir çık, nalı muhı, eti canı, kat kat, pır pır, takır tukur, tez tez, un tuz, uzun uzun, türlü türlü, yaz kış gibi örnekler benzerdir.

Pekiştirme morfemleriyle yapılan ilaveli tekrarlar *yap yeşil, kır kızıl* örnekleri dışında Türkiye Türkçesiyle aynıdır; *ap ak, kap kara, kıp kızıl, sap sarı*.

Diziliş şekilleri benzer olduğu hâlde Kumuk Türkçesinin gramer özellikleri ve söz varlığının doğal sonucu olarak farklı görünen örnekler vardır.

Alğan salğan, başğa başğa, bir eki, al yeşil, bara bara, biyik biyik, çalt çalt, çetim çaldırış, daray haray, deli duvana, geçe gündüz, gelgen gelgen, geliv geliv, kan kartık, kozu buzav, lap köp, öküre tüküre, söygen söygen, teren teren, tilsiz tuyaksız, tişine tırnağına, tuk tuk, tüppe tüz, tüymeden giççi tüyeden ulla, ulla yaş, yahşı yahşı, yap yeşil, yılı yılı, yomak yomak, yürüy yürüy, yürügen yürügen, zav zav zav, zuv zuv vb.

Kumuk Türkçesinde Osmanlı Türkçesinden alıntı bazı kelime ve ses-şekil özellikleri (ünsüzlerde tonlulaşma, *ñ* sesinin kullanılması, -ğan/-gen ekiyle birlikte -muş öğrenilen geçmiş zaman kip ekinin kullanılması vb.) olduğu bilinmektedir. Bu alıntılar tekrar gruplarında kendini gösterir. *Kol, but, tün, geçe, biy, gün, homuz, tüz, yay, bar-, ayt-* gibi kelimeler Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla (*el, bacak, akşam, gece, bey, gündüz, yer, çalgı, düz, yaz, yürü-, de-*) kullanılır.

Erten akşam, geçe gündüz, yürü deseñ yürümey tokta deseñ toktamay, orak kınır çalgı tüz, kök yer, yaz kış, yürüse çapsa, yürüp çabıp

Zaman adlarıyla kurulan tekrar gruplarının başka kelime ya da kelime gruplarıyla birleşerek bir atasözü ya da deyim içerisinde yer aldıkları örnekler vardır.

Geçe gün, geçe yatıp erten cıy, geçe karavaş gündüz biy, geçe de kıdıra gün de kıdıra, geçe demey gün demey, geçe gete gün gete, geçe tirile ertene öle, geçe yayıla gündüz cıyıla, gündüz biyler geçe kul, erten akşam vb.

Bu örneklerin Kumuk Türkçesinde düz ve ters dizilişli şekilleri görülür.

*gündüz geçe / geçe gündüz
geçe gün / gün geçe
erten akşam / geçe erten
yaz kış / kışda yazbaşda*

Geçe gün, geçe de kıdıra gün de kıdıra, geçe demey gün demey, geçe gete gün gete örneklerinde *gün* kelimesi, *geçe karavaş gündüz biy, geçe beren gündüz çeren, geçe yayıla gündüz cıyıla* gibi örneklerde Türkiye Türkçesinden alınan *gündüz* kelimesi kullanılmıştır.

Kumuk bilmecelerinde yansıma kelimelerle yapılan tekrar grupları *oh oh, pır pır, takır tukur* gibi örnekler dışında Türkiye Türkçesindekilerden farklıdır.

Car car car car, dubur dubur, duv duv, gurun gurun, har hur, hırlı hırlı, lap lap, may may, nay nay, oh oh, pal pal, pır pır, tapu tapu, topur tupur, tuk tuk, tuv tuv, tır tır, vadra vadra, zav zav zav, zuv zuv.

Kumuk bilmecelerinde Türkiye Türkçesindeki *eski püskü, karman çorman, kaba saba* örneklerinde olduğu gibi yalnız başına kullanılmayıp sadece tekrar grubu yapmak için kullanılan kelimelerle yapılan örneklere ve *su mu, tas mas, mal mul, iş miş, soru moru* gibi otomatik tekrar örneklerine rastlanmaz.

Bilmece türünün manzum örneklerinde tekrar grupları diğer kelime ya da kelime gruplarıyla karışık kaynaşarak zengin ifade kalıpları meydana getirmiştir. Bu tür iç içe girmiş yapılarda unsurlar arasındaki anlam ilişkisi de karmaşıktır.

Başı bazık beli ince, başı tarak kuyruğu orak, bir anası sanavsuz balası, birev gire üçev çığa, eki alda eki artda, elli harbut kırk pastan, geçe beren gündüz çeren, geçe de kıdıra gün de kıdıra, geçe demey gün demey, geçe gete gün gete, geçe karavaş gündüz biy, geçe tirile ertene öle, geçe yatıp erten cıy, geçe yayıla gündüz cıyıla, gündüz biyler geçe kul, haplamay hapmay, isside kaş suvukda taş, kazan kara kan kızıl, kazandan kara kardan ak, kırdı muvuz üyde kıyız, orak kınır çalgı düz, otda yanmay svoda batmay, tüymeden giççi tüyeden ulla, üstü daray içi huya haray, yaz yazlay kış buzlay, yürü deseñ yürümey tokta deseñ toktamay vb.

Bazı örneklerin bilmecelere has ahenkli tekrarlar olduğu görülür.

bil bilmeli bilmeli, car car car car, dogeray dom dogerek, dom tegenek döğerek, hırlı hırlı humnay, killi kipak kipallı, pilli pilli artı kıllı, sukara sukara suv, topur tupur dorteov, tır tır tırman tır tırman, zav zav zav vb.

Kumuk bilmecelerindeki bazı tekrar gruplarında unsurların sırası Türkiye Türkçesine göre terstir. Dizilişte dikkat çeken bu durum Kumuk Türkçesinin anlam bilim ve ses bilgisini yansıtır.

Türkiye Türkçesi	Kumuk Türkçesi
<i>ana baba</i>	<i>ata ana</i> (Ayrıca <i>ana baba</i> şekli de vardır.)
<i>ala kızıl</i>	<i>kızıl ala</i>
<i>akşam sabah</i>	<i>ertem akşam</i>
<i>baharda kışda</i>	<i>kışda yazbaşda</i>
<i>dağı ovası</i>	<i>kotanı tavu</i>
<i>elsiz ayaksız</i>	<i>butsuz kolsuz</i>
<i>elin kolun</i>	<i>butuñ koluñ</i>
<i>göz açıp yumunca</i>	<i>göz yumup açğınça</i>
<i>gece gündüz</i>	<i>gündüz biyler geçe kul</i>
<i>kanı canı</i>	<i>canı kanı</i>
<i>karı koca</i>	<i>er katın</i>
<i>kara kazan kızıl kan</i>	<i>kazan kara kan kızıl</i>
<i>saçı sakalı</i>	<i>sakalı başı</i>
<i>yer gök</i>	<i>kök yer</i>

Kumuk Türkçesinde tekrar gruplarında ses düzeni ve diziliş bakımından ön ses, son ses, ön ve son ses benzerlikleri vardır. Ayrıca ünlü (kalınlık incelik, genişlik darlık, düzlük yuvarlaklık) ve ünsüzlerin (ton, süre) çeşitli özelliklerine göre benzerlik ve yakınlıklardan söz edilebilir.

1.1. Ses Düzeni ve Diziliş

Hatiboğlu tekrar gruplarının diziliş ve ses düzenini “ön ses” ve “son ses” benzerliği açısından gruplandırırken (Hatiboğlu 1982: 54-55), Ağakay mantık sırası göstermeyen tekrar gruplarını (koşuklar) hece sayısı eşit olan ve olmayan, eşit heceli olanlar arasında baş hece vokalleri arasında sıra üstünlüğü durumlarına göre gruplandırmıştır (Ağakay:101-102). Tuna diziliş ilkelerini; *ünlü-ünsüz, ünsüz-ünsüz, ünlü-ünlü, baştaki ünlü ile bitip ikincisi ünsüzle başlayıp biten* şeklinde inceler.

Tuna'nın Türkiye Türkçesindeki ikilemelerin ses düzeni için ortaya koyduğu “ç/p (*çiti piti*), y/s (*boy pos*), r/p (*torun tosun*), l/b (*dalaz dabaz*), l/ş (*delik deşik*), s/p (*sus pus*), k/s (*kaba saba*), ş/b (*şu bu*) ünsüzlerindeki değişmez sıranın (Tuna 1983:171)” Kumuk Türkçesinde tam olarak geçerli olduğunu gösteren örnekler (*telik teşik*) fazla değildir.

Kumuk bilmecelerindeki tekrar grupları ses düzeni diziliş açısından Tuna'nın ortaya koyduğu ilkelere göre ele alındığında 5 grup diziliş şekli ortaya çıkar.

1.1.1. Ünlü-Ünsüz

Karl Foy tarafından ileri sürülen *ana baba* tarzındaki eş heceli fakat sondaki üyesi ünsüzle başlayan (Tuna 1983:163) örnekler; *abur cubur, ari beri, ana bala, ana kız, ak kara, al yeşil, aççı tatlı, alas kulas, alda artda, alğan salğan, arımay talımay, aş suv, aşar kusar, avur*

çabur, er katın, eşiği teşiği, işite suvuta, eti canı, öküre tüküre, arıp talıp, orak (kınır) çalğı (düz), ot yalın, elli (harpuz) kırk (pastan), issi kanı, isside (kaş) suvukda (taş), otda (yanmay) suvda (batmay), ulla yaş, un tuz vb.

1.1.2. Ünsüz-Ünsüz

Tekrar gruplarını oluşturan kelimelerin en önemli ses özelliği ön seslerdeki ünsüzler arasında görülen benzerliklerdir. Eşit ya da farklı heceli olup unsurları ünsüzle başlayan gruplar kendi içinde ön ses, son ses, ön ve son ses benzerlikleri gösterenler olmak üzere ayrılır. Her iki unsuru farklı ünsüzle başlayan örnekler de vardır.

1.1.2.1. Ön Ses Benzerliği Olanlar

Eşit heceli örnekler; *bay bag, başı (bazık) beli (ince), geçe gündüz, gündüz (biyeler) geçe (kul), süyek sayak, takur tukur, taodan tüzge, teppe tensiz, tilsiz tuyaksız, tişine tırnağına, topur tupur, tüymeden (giççi) tüyeden ulla, yallap yirkep vb.*

Birinci unsuru az heceli örnekler; *bir birin, biri birin, bir birinden, belsiz baltasız, çalt çaba, çan çekek, çetim çaldırış, deli duvana, dom dogerek, dos yuvuk, gün geçe, gok golekli, kan kartık, kap kara, kıp kızıl, kır kızıl, kısğa kısımğa, kışda yazbaşda, killi (kipak) kipalli, sap sarı, suv deniz, yap yalanğaç, yap yaşıl, yar yağa, tır tır tırman tır tırman vb.*

Birinci unsuru çok heceli örnekler; *birden bir, birgine bir, giççinev giççi, geçe gün, haplamay hapmay, kotanı tavu, sakalı başı, tavidan tüzge, tüppe tüz vb.*

1.1.2.2. Son Ses Benzerliği Olanlar

Butsuz kolsuz, butuñ koluñ, canı kanı, daray haray, (isside) kaş (suvukda) taş, kırıra sıdıra, (kırdı) muyuz (üyde) kıyız, korka pısa, lap köp, nalı muhı, (otda) yanmay (suvda) batmay, tökmey çaçmay, yaz yaylay kış buzlay, (yürü deseñ) yürümey (tokta deseñ) durmay, (ağu) yuluk (uv) kartık,(geçe) beren (gündüz) çeren vb.

1.1.2.3. Hem Ön Hem de Son Ses Benzerliği Olanlar

Har hur, takır tukur, topur tupur, haplamay hapmay, süyek sayak, kısğa kısımğa, killi kipak kipalli, tişine tırnağına, yallap yirkip, tüymeden (giççi) tüyeden (ulla) vb.

1.1.2.4. Ön ve Son Ses Benzerliği Olmayanlar

Bay yok, başı (tarak) kuyruğu (orak), (birev) gire (üçev) çıka, (elli) harbuç (kırk) pastan, (geçe) karavaş (gündüz) biy, (geçe) yatıp (erten) cıy, gir çık, hara gele, kozu buzav, kök yer, (orak) kırır (çalğı) tüz,(pilli) pilli (artı) kullı, yar tüp, yaz kış, yürü (desen yürümey) tokta (desen durmay), yürüp çabıp, yürüse çapsa vb.

Aynen tekrar yapısında olan örnekler ön ve son seste genellikle ünsüz-ünsüz dizilişindedir. Bu tekrar gruplarının büyük bir kısmı ünsüzle biter.

Bak bak, bir bir, çalt çalt, daray daray, dubur, dubur, duv duv, gurun gurun, hırlı hırlı, haray haray, kat kat, kızıl kızıl, lap lap, may may, nay nay, pal pal, pır pır, son son, süygen süygen, sırt sırt, teren teren, tez tez,tır tır, tuk tuk, tuyun tuyun, yapalak yapalak, yırlay yırlay, yomak yomak, yürüy yürüy, zav zav zav, zuv zuv.

Ünlüyle biten örnekler de vardır.

Başğa başğa, çıka çıka, sukura sukura, tapu tapu, türlü türlü, vadra vadra, yahşı yahşı, yılı yılı.

Bazı örneklerde unsurlar arasına pekiştirme edatı girer.

Kara da kara, sari da sari, yok da yok.

1.1.3. Ünsüz-Ünlü

Eşit heceli örnekler: *(Başı) tarak (kuyruğu) orak, bir eki, birev üçev, (geçe) tirile (gündüz) öle, kırdı (muyuz) üyde (kıyız), kızıl ala, (tüymeden) giççi (tüyeden) ulla.*

Hece sayısı farklı olanlar: *Başsız ayaksız, (kazandan) kara (kardan) ak.*

1.1.4. Ünlü-Ünlü

Bu tarzda örnek sayısı azdır: *Ağa ini, ap ak, ata ana, erten akşam, acıdan aççı.* Bazı örneklerde unsurlar arasında pekiştirme amaçlı olarak *de* edatının girdiği görülür: *uçma da uça.*

Aynen tekrar yapısında olanlar: *Ara ara, atam atam, aylana aylana, egiz egiz, eki eki, oh oh, oylaşa oylaşa, uzun uzun.*

1.1.5. Baştaki Ünlü ile Bitip İkincisi Ünsüzle Başlayıp Biten

Ana kız, geçe gündüz, geçe gün, kozu buzav, teppe teñsiz, tütpe tüz, ulla yaş, vb. Kumuk bilmecelerinde Tuna'nın ortaya koyduğu bu ilkeye uygun örnek fazla değildir.

1.2 Şekil Özellikleri

1.2.1. Hece Sayısı

Türkiye Türkçesindeki *az çok, ak kara, bağ bahçe, yol yordam, bahar yaz gibi* örneklere benzer olarak hece sayısı eşit ve farklı olanlar, az heceli unsuru önde ya da sonda bulunan örnekler Kumuk Türkçesinde de vardır. Tekrar gruplarında unsurların hece sayısının az-çok olması ya da az heceli unsurun önde-sonda olmasının belli bir kuralı yoktur. Ancak ilk hece ya da ilk hecedeki bazı seslerin tekrarıyla yapılan gruplarda (*kır kızıl, yap yalağaç*) az heceli unsur önde bulunur.

Kumuk bilmecelerindeki tekrar gruplarının çoğunda unsurlar eş sayıda heceye sahiptir: *Ap ak, ağa ini, ata ana, arıp talıp, daray daray, geçe gündüz, işite suvuta, öküre tüküre vb.*

Unsurlarında farklı sayıda hece bulunan örnekler az heceli unsuru önde bulunduran ve sonda bulunduran olarak ayrılır.

Az heceli unsuru önde olanlar; *al yaşıl, ak kara, er katın, kışğa kısımğa, çan çekek, çetim çaldırış, başı (tarak) kuyruğu (orak), belsiz baltasız, bir birgine, dom dogerek, dos yuvuk, tır tır tırman tır tırman, tilsiz tuyaksız, tişine tırnağına, yap yalağaç vb.* Birinci unsuru pekiştirme morfeminden oluşan tekrar gruplarında genellikle ilk seslerin tekrarı söz konusudur: *Sap sarı, çan çekek, kıp kızıl, kır kızıl, kan kartık, yap yalanğaç, yap yaşıl vb.*

Az heceli unsuru sonda olanlar: *Giççinev giççi, birden bir, birgine bir, geçe gün, (geçe) karavaş (gündüz) biy, (geçe) tirile (gündüz) öle, (geçe) yatıp (erten) çıy, (gündüz) biyeler (geçe) kul, (kazandan) kara (kardan) ak, kotanı tavu, orak kınır çalğı düz, sukara sukara suv, haray, tütpe tüz, yar yağa vb.*

1.2.2. Kelime Türleri

Kumuk bilmecelerinde tekrar gruplarının unsurları daha çok ad ve ad soylu kelimelerden, emir, şimdiki zaman, geniş zaman kip ekleriyle çekimlenmiş fillerden ve fiile dayalı gruplardan (zarf-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu) meydana gelir.

1.2.2.1. Ad ve Ad Soylu Kelimeler

Tekar gruplarını oluşturan ad soylu kelimeler daha çok sayı, renk ve akrabalık adları, bazı sıfat ve zarflardır. Edatların pekiştirme göreviyle kullanıldığı görülür.

Sayı adlarıyla yapılan tekrar gruplarında *bir* sayısının geçtiği örnek fazladır: *Bir bir, bir eki, bir birin, biri birin, bir bigine, birgine bir, birden bir, bir birinden, birev gire üçev çıka, bir anası sanavsuz balası. Birden başka, eki, egiz, üç, üçev, kırk, elli* sayılarıyla yapılan tekrar grupları vardır: *Egiz egiz, eki alda eki artda, elli harbut kırk pastan.*

Sayıların aynen tekrar edildiği örnekler; *bir bir, egiz egiz, tek heceliden çok heceliye; bir bigine, bir birinden, çok heceliden bir heceliye: birgine bir, birden bir, azlık çokluk ve zıtlık anlamı verenler; bir eki, birev gire üçev çıka, başka tekrar gruplarıyla birlikte kullanılan sayı adlı tekrar grupları birev gire üçev çıka, bir anası sanavsuz balası, eki alda eki artda, elli harbut kırk pastan* vb. örnekleri vardır.

Doğrudan renk adlarıyla kurulan; *ak kara, al yaşıl, kara da kara, kızıl kızıl, kızıl ala, kazan kara kan kızıl, kazandan kara kardan ak, sari de sari* vb. örnekler olduğu gibi renk adlarının pekiştirme morfemleriyle oluşturduğu tekrar grupları da yaygındır: *Ap ak, kap kara, kıp kızıl, kır kızıl, sap sarı, yap yaşıl, gok golek.* Bu örneklerin Türkiye Türkçesine benzerliği dikkat çeker.

Ağa ini, ata ana, ana baba, ana bala, anası balası, ana kız, atam atam, er katın vb. akrabalık adlarıyla kurulan tekrar gruplarında Eski Türkçedeki *ata "baba"* ve *ini "erkek kardeş"* kelimelerinin kullanıldığı görülür. *Ağa ini, ata ana* ve *er katın* örneklerinin Eski Türkçe ile benzerliği dikkat çeker.

Zaman, yön, hâl ve azlık çokluk bildiren zarflarla yapılmış örnekler fazladır.

Erten akşam, geçe gün, geçe gündüz, geçe erten, geçe ertene, gün geçe, gündüz geçe, ara ara, ari beri, ari de beri de, ariden beriden, alda artda, çalt çalt, lap lap, lap köp vb.

Hâl, iyelik ve yapım eki almış adlarla kurulanlar örnekler vardır.

Ariden beriden, kışda yazbaşda, tavidan tüzge, tişine tırnağına, kıssa kısımğa, canı kanı, issi kanı, ne eti ne canı, sakalı başı bir anası sanavsuz balası, atam atam, butuñ koluñ, bizin bizin, başsız ayaksız, belsiz baltasız, butsuz kolsuz, tilsiz tuyaksız, birev (gire) üçev (çıka), başğa başğa, vb.

Türkiye Türkçesindeki *boydan boya, yazdan kışa* vb. ayrılma ve yönelme hâl ekleriyle birlikte kurulan örnekler Kumuk Türkçesinde azdır: *tavidan tüzge.* Türkiye Türkçesindeki gibi (*akşama sabaha, anaya bacıya, ebeye dedeye, kırdan bayırda, elde başta, elde ayakta, eşten dosttan, anadan yardan*) unsurları yönelme, bulunma ve ayrılma hâl ekleri taşıyan örnekler de çok değildir: *tişine tırnağına, kırdan üyde, yazda yazbaşda, tüymeden giççi tüyeden ulla.*

Kumuk Türkçesinde belirtme hâli için *-ı,-i,-nı,-ni* ekleri kullanılırken bilmecelerdeki tekrar gruplarında daha çok Türkiye Türkçesindeki standart şeklin (*-ı,-i*) tercih edildiği görülür: *canı kanı, issi kanı, ne eti ne canı, sakalı başı* vb.

Tekrar gruplarında da/de edatının anlam pekiştirme göreviye kullanıldığı örnekler vardır: *Ari de beri de, bar da bar, eşiği de yok teşiği de, geçe de kıldıra gün de kıldıra, uçma da uça, yok da yok vb.*

1.2.2.2. Fiil ve Fiilimsiler

Şimdiki zaman (-y/-a); *arımay talımay, haplamay hapmay, karay karay, tökmey çaçmay, yaz yazlay kış buzlay, yırlay yırlay, yürüy yürüy emir; bak bak, gir çık, şart (-sa); yürüse çapsa* kip ekleriyle çekimli fiillerin tekrarından meydana gelen örnekler fazladır.

Zarf-fiillerle yapılan örnekler -a/-a ve -ip, -ip zarf-fiil eklerini almış fillerden oluşur; *aylana aylana, bara bara, burula burula, (birev) gire (üçev) çıka, hara gele, işite suvuta, kıldıra sıldıra, korka pısa, oylaşa oyaşa, öküre tüküre, sukara sukara, arıp talıp, yallap yirkip, yürüp çabıp vb.*

Sıfat-fiillerle yapılan örnekler daha çok -ğan/-gen sıfat-fiil eki almış fillerden oluşur; *alğan salğan, gelgen gelgen, söygen söygen, yürüngen yürüngen, aşar kusar vb.*

İsim-fiillerin tekrar grubu olarak kullanılması yaygın değildir; *geliv getiv vb.*

1.3. Anlam Özellikleri

Tekrar gruplarında anlam ilişkisi gurubu meydana getiren unsurların dizilişine ve ses-şekil yapısına göre değişmektedir. Tuna'nın "Mantık esasına göre dizme kuralı mantığa sığmamakta, geriye sadece fonetik yapı esaslarına göre dizme kuralı kalmaktadır (Tuna 1983:165)." şeklinde ifade ettiği gibi tekrar gruplarında anlamı bir kurala bağlamak zordur. Bu durumda tekrar gruplarının anlam ilişkisi belirleyebilmek için unsurların anlamlı-anlamsız oluşları, eşitlik-zıtlık, yakınlık-uzaklık ilişkisi içinde olmaları gibi durumlar göz önüne alınabilir. Kumuk bilmecelerindeki tekrar gruplarını anlam açısından aynen tekrarlar, unsurları eş ya da yakın anlamlı olanlar ve zıt anlamlı olanlar, biri anlamlı biri anlamsız olanlar ve her ikisi de anlamsız olanlar olmak üzere gruplandırmak mümkündür.

1.3.1. Aynı Kelimeler

Anlamlı ya da anlamsız aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan gruplardır. Unsurlar yalın hâlde ya da ek almış olabilir.

Ara ara, aylana aylana, bak bak, bara bara, başğa başğa, bir bir, biyik biyik, bizin bizin, burula burula, egiz egiz, gurun gurun, hırlı hırlı, karay karay, kat kat, kızıl kızıl, lap lap, son son, sırt sırt, tapu tapu, teren teren, tez tez, tuyun tuyun, türlü türlü, uzun uzun, yahşı yahşı, yapalak yapalak, yılı yılı, yomak yomak, yürüy yürüy vb.

Kumuk bilmecelerinde geçen aynen tekrarların büyük bir kısmı ünsüz-ünsüz dizilişindedir. Bazı örneklerde pekiştirme edatı kullanılmıştır: *bar da bar, kara da kara sari de sari, yok da yok.*

1.3.2. Yakın Anlamlı Kelimeler

Çeşitli bakımdan anlamca yakın unsurlardan oluşan tekrar gruplarıdır.

Ağa ini, ana kız, anası balası, al yaşıl, ata ana, ana baba, arımay talımay, arıp talıp, aş (tilemey) su (tilemey), bir eki, başı (bazık) beli (ince), bay bag, belsiz baltasız, butsuz kolsuz, butuñ koluñ, canı kanı, deli duvana, dos yuvuk, (elli) harbut (kırk) pastan, er katın, eşiği (de yok) teşiği (de), issi kanı, kazan kara kan kızıl, kızıl ala, kozu buzav, kıldıra sıldıra, korka pısa, kotanı tavu,

lap köp, nalı mıhu, (ne) eti (ne) canı, ot yalın, öküre tüküre, sakalı başı, suv deniz, tişine tırnağına, tökmey çaçmay, un tuz, yar yağa, yürüp çabıp, yürüse çapsa, kıssa kısımğa, tilsiz tuyaksız vb.

1.3.3. Zıt Anamlı Kelimeler

Azlık-çokluk, darlık-genişlik, yakınlık-uzaklık, büyüklük-küçüklük gibi zıtlık bildiren unsurlarla kurulan kelime gruplarıdır.

Ağudan (aççı) baldan (tatlı), (ağudan) aççı (baldan) tatlı, ak kara, alğan salğan, ari beri, ariden beriden, aşar kusar, (bir) anası (sanavsuz) balası, işite suvuta, orak (kınır) çalğı (tüz), otda (yanmay) suvda (batmay), ulla yaş,

birev (gire) üçev (çık), (geçe) tirile (ertene) öle, geçe (yatıp) erten cıy, (kazandan) kara (kardan) ak, kırdı (muyuz) üyde (kıyız), (tüymeden) giççi (tüyeden) ulla, (başı) tarak (kuyruğu) orak, başsız ayaksız,

erten akşam,

bay yok, geçe beren gündüz çeren, geçe gün, geçe karavaş gündüz biy, geçe yayıla gündüz cıyıla, geliv getiv, gir çık, gündüz biyler geçe kul, (isside) kaş (suvukda) taş, kazandan (kara) kardan (ak), (kırdı) muyuz (üyde) kıyız, kışda yazbaşda, kotanı tavu, kök yer, (orak) kınır (çalğı) tüz. (otda) yanmay (suvda) batmay, tavdan tüzge, tüymeden giççi tüyeden ulla, üstü daray içi huya haray, yar tüp,yaz kış, yaz yazlay kış buzlay vb.

Anlamca ilişkili olanlar arasında; *azdan çoğa, önceden sonraya, ilk evreden son evreye, temel öğeden yardımcı öğeye, olumludan olumsuz, olumsuzdan olumluya, mantık sırası olanlar-olmayanlar, zaman ve hareket sırası olanlar-olmayanlar vb. açılardan gruplandırmalar yapılabilir.*

1.3.4. Biri Anamlı Biri Anlamsız

Bu tekrar gruplarında genellikle ilk unsur diğerinden az hecelidir: *Çalt çaba, çan çek, çetim çaldırış, gok golekli, ağu yuluk uv kartık, hara gele, kan kartık vb.* Pekleştirme amaçlı kullanılan morfeimler bir anlam ifade etmez: *Ap ak, kap kara, kıp kızıl, kır kızıl, sap sarı, teppe tensiz, tüppe tüz, yap yalanğaç vb.*

1.3.5. Her İkisi Anlamsız

Yansıma kelimelerden oluşan tekrar gruplarında unsurlara ayrı ayrı anlam yüklemek zordur. Bu tür gruplar duygu ve heyecan ifade etmek, yapılacak hareketin tarzını ifade etmek için kullanılır: *Abur çabur, alas kulas, car car car car, çalt çalt, dubur dubur, duv duv, dom dogerek, har hur, kapalop, may may, nay nay, oh oh, pal pal, pır pır, süyek sayak, takır tukur, tuk tuk, topur tupur, vadra vadra, yallap yirkip, zav zav zav, zuv zuv vb.*

Karahan, *Tekrar Gruplarında Ünlü Düzeni-Anlam İlişkisi Üzerine Düşünceler* adlı yazısında "Yansıma kelimelerle yapılan /A/.../U/ ses düzenli tekrarlar, düzensizliği, çirkinliği, hoşla gitmemeyi, rahatsız ediciliği" çağrıştıran bir anlam yüküne sahiptir ve bu anlamda etkili olan ses /U/ ünlüsüdür." diyerek tekrar gruplarında ses dizilişi ile anlam ilişkisi üzerine bir yargıya varır (Karahan:2008:145)."

Sonuç

Söz varlığını çoğaltmak suretiyle dilin anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, zenginleştirmek ve güçlendirmek için kullanılan tekrar gruplarının Kumuk bilmecelerinde zengin örnekleri vardır. *Kumuk Halk Çeçegen Yomakları* adlı eserden taranan örneklerle yapılan çalışmada tekrar gruplarının genel durumu ele alınmış ve alandaki bilimsel çalışmalar yardımıyla çeşitli açılardan incelenmiştir.

Kumuk Türkçesinde tekrar gruplarının (ikilemeler) kullanım amaçları, söz dizimi içerisindeki yerleri ve diziliş kaideleri büyük oranda Türkiye Türkçesiyle benzerdir. Ancak Türk dilinin Oğuz ve Kıpçak kollarına bağlı iki şive arasında ortaya çıkan farklı ses şekil özelliklerinin tekrar gruplarında da kendini göstermesi tabiidir.

Kumuk Türkçesinde bazı örneklerin Türkiye Türkçesine göre ters dizilişte olduğu görülür. Bu durum iki şive arasında görülen önemli bir fark olarak karşımıza çıkar. *ata ana, kızıl ala, canı kanı, er katın, kök yer vb.*

Kumuk Türkçesinde pekiştirme unsurlarıyla yapılan *kır kızıl, yap yaşıl* dışındaki örnekler Türkiye Türkçesiyle benzerdir.

Yansıma kelimelerle yapılan tekrar gruplarının birkaç (*oh oh, pır pır, takır tukur*) örnek dışında farklı olduğu görülmektedir: *dubur dubur, duv duv, gurun gurun, har hur, lap lap, may may, nay nay, pal pal, tapu tapu, topur topur, tuk tuk, tuv tuv, vadra vadra, zav zav, zuv zuv.*

Kumuk bilmecelerinde Türkiye Türkçesindeki *eski püskü, karman çorman, kaba saba* örneklerinde olduğu gibi yalnız başına kullanılmayıp sadece tekrar grubu yapmak için kullanılan kelimelerle yapılan *su mu, tas mas, mal mul, iş miş, soru moru* gibi örnekler ve otomatik tekrar örneklerine rastlanmaz.

Kumuk Türkçesinde *ata ana, er katın, aş su, kök yer, ot yalın, yaz kış* gibi örnekler eski Türkçe döneminden itibaren varlığını sürdürmüştür.

Türkiye Türkçesinde *-DAn/-A, -A/-A, -DA/-DA, -DAn/-DAn* hâl ekleriyle kurulan *boydan baya, kıra bayıra, evde barkta, kapıdan bacadan* vb. örnekler Kumuk Türkçesinde fazla değildir.

Kumuk halk bilmecelerinden derlenen örneklerde Oğuz Türkçesinden alıntı kelimelerin hatta bazı eklerin kullanımı söz konusudur. Bu durum Osmanlı döneminde Kırım yoluyla devam eden Anadolu Kafkasya ilişkiden kaynaklanır.

Kaynakça

- Ağakay, Mehmet A. (1954). Türkçede Kelime Koşmaları. *TDAY Belleten, Cilt: 2, s. 97-104.*
- Aksan, D. (1983). Sözcük Türleri. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktan, B. (2010). Dîvânu Lügâti't-Türk'ün Söz Varlığında Yer Alan İkilemeler. *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (28)1-12.*
- Banguoğlu, T. (1995). Türkçenin Grameri. 4. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Baybolatova, Y. (1982). Kumuk Halk Çeçegen Yomakları. Mahaçkala.
- Eren H. (1949). İkiz Kelimelerin Tarihine Dair. *A. Üniversitesi, DTCF Dergisi, c.VII, sayı: 2, s. 283-286, Ankara.*
- Ergin, M. (1999) Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1971). İkileme. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1982). Türkçenin Söz Dizimi. 2. Baskı, Ankara: DTCF Yayınları.
- Karahan, L. (2004). Türkçede Söz Dizimi. 7. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karahan, L. (2008). Tekrar Gruplarında Ünlü Düzeni-Anlam İlişkisi Üzerine Düşünceler. *Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun Armağanı* (Editör: Ekrem Arıkoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2011). Kumuk Türkçesi Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Tuna, O. N. (1983). Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi. *TDAY Belleten*, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). Ankara: TDK Yayınları

Dizin

abur cabur
Acıdan aççı baldan tatlı
Ağa ini
ağu yuluk uo kartık
ağudan aççı baldan tatlı
ak kara
al yaşıl
alas kulas
alğan salğan
ana baba
ana kız
anası balası
ap ak
ara ara
arımay talımay
arıp talıp
ari beri
ari de beri de
ariden beriden
aş tilemey su tilemey
aşar kusar
ata ana
atam atam
avur çabur
aylana aylana
bah bah
bak bak
bak bak bak
bar da bar
bara bara
Başğa başğa
başı bazık beli ince
başı tarak kuyruğu orak
başsız ayaksız
bay bag
bay yok
belsiz baltasız
bil bilmeli bilmeli
bir anası sanavsuz balası

bir bigine
bir bir
Bir birin
bir birinden
bir eki
birden bir
birev gire üçev çıka
birgine bir
biri birin
biyik biyik
bizin bizin
bolmasa bolmasın
burula burula
butsuz kolsuz
butuñ koluñ
canı kanı
car car car car
çalt çaba
çalt çalt
Çan çelek
çetim çaldırış
çika çika
daray haray
deli duoana
dom dogerek
dom tegenek döğerek
dos yuvuk
dubur dubur
duo duo
egiz egiz
eki alda eki artda
elli harbuz kırk pastan
er katın
erten akşam
eşiği de yok teşiği de
geçe beren gündüz çeren
geçe de kıdıra gün de kıdıra
geçe demey gün demey
geçe gete gün gete
geçe gün
geçe karavaş gündüz biy
geçe tirile ertene öle
geçe yatıp erten cıy
geçe yayıla gündüz cıyıla
gelgen gelgen
geliv getiv
giççinev giççi
gir çık

gok golekli
göz yumup açğınça
gurun gurun
gündüz biyeler geçe kul
haplamay hapmay
har hur
hara gele
hırlı hırlı
hırlı hırlı humnay
issi kanı
isside kaş suvukda taş
işite suvuta
kan kartık
kap kara
kapalop
kara da kara
karay karay
kat kat
kazan kara kan kızıl
kazandan kara kardan ak
kozu buzav
kıdıra sıdıra
kıp kızıl
kır kızıl
kırdı muyuz üyde kıyız
kıssa kısımğa
kışda yazbaşda
kızıl ala
kızıl kızıl
killi kipak kipalli
korka pısa
kotanı tavu
kök yer
lap köp
lap lap
may may
nalı mıhu
nay nay
ne eti ne canı
oh oh
orak kınır çalğı tüz
ot yalın
otda yanmay suvda batmay
oylaşa oylasa
öküre tüküre
pal pal
pır pır
pilli pilli artı killi
sakalı başı

sap sarı
sarı de sarı
son son
söygen söygen
sırt sırt
sukara sukara suv
suv deniz
süyek sayak
takır tukur
tapu tapu
tavdan tüzge
teppe tensiz
teren teren
tez tez
tır tır tırman tır tırman
tilsiz tuyaksız
tişine tırnağına
topur tupur dortev
tökmey çaçmay
tuk tuk
tuyun tuyun
tüppe tüz
türlü türlü
tüymeden giççi tüyeden ulla
uçma da uça
ulla yaş
un tuz
uzun uzun
üstü daray içi huya haray
vadra vadra
yahşı yahşı
yallap yirkip
yap yalanğaç
yapalak yapalak
yar tüp
yar yağa
yaz kış
yaz yazlay kış buzlay
yılı yılı
yırlay yırlay
yok da yok
yomak yomak
yürü deseñ yürümeñ tokta deseñ toktamay
yürügen yürügen
yürüp çabıp
yürüse çapsa
yürüy yürüy
zav zav zav

Erol Öztürk

zuu zuu